ימי מלחמת העולם השניה במבט של ילדה

באחת המושבות בארץ

ניצה וולפנזון

בארץ היו אלה ימי המנדט הבריטי. שלוש שנים לפני שפרצה מלחמת העולם השניה התחוללו "מאורעות" – כך נקראו ההתנכלויות של הכנופיות הערביות לישוב היהודי, שהחלו בשנת 1936, בעיקר התקפות רצחניות על ישובים ועל התחבורה. ה"מאורעות" הסתיימו בשנת 1939 .

גן הילדים
בראשון לציון

מלחמת העולם השניה פרצה ב-1.9.1939 שהיה גם יום פתיחת שנת הלימודים האחרונה שלי בגן הילדים במושבה ראשון לציון. הצבא הגרמני פלש לפולין ובתגובה על כך הכריזו בריטניה וצרפת מלחמה על גרמניה. איני יודעת עד כמה היו התושבים היהודיים של ארץ ישראל מודעים באותו יום למשמעות הגורלית של המלחמה. התקשורת לא היתה זמינה ומהירה כמו היום, וגם העתונאים והפרשנים לא חזו את העתיד הקודר.

אנו, בגן הילדים, שיחקנו, בתמימות ובשלווה, בבובות ובקוביות, ובהפסקות התאספנו לאורך הגדר כדי לצפות בתרגילי הסדר שערכו אנשים עם כובעי צמר גבוהים על יד תחנת המשטרה הבריטית הסמוכה. קראנו להם "גאפירים". לימים למדתי שאלה הם הנוטרים, שוטרים יהודים שפעלו במסגרת המשטרה הבריטית, וביוזמת הסוכנות היהודית, החל מהמאורעות הנ"ל.

לקראת תום השנה הראשונה למלחמת העולם השניה סיימתי את גן הילדים וקיבלתי תעודה (יולי 1940).

על התעודה הודבק בול קרן הקיימת 5 מיל ארץ ישראלים כדי לממן את קניית הקרקעות ועיבודן. הסיסמה של הקרן הקיימת היתה באותם ימים "גאולה תתנו לארץ" ככתוב בתנ"ך.

מועד תחילת הלימודים בבית הספר התקרב וכבר יכולנו להבין מה קורה מסביבנו. הערבים חזרו לעבוד במושבות, בבתים ובפרדסים. המשוריינים הבריטים עברו בדרך למחנה הצבאי סרפנד הסמוך. אבות של ילדים בכיתתי עבדו כאזרחים בצבא הבריטי ובתי חרושת וחקלאים מכרו מתוצרתם לצבא הבריטי במזרח התיכון. מצד שני היה מחסור במצרכים מסויימים והשלטון המנדטורי הנהיג "צנע" שכונה אז "יוטיליטי" ("תועלת" ולא מותרות).

חגגנו את חגי ישראל, שלחנו "שנות טובות" עם בולי המנדט. בכיתה שרנו שירים על "העיירה הבוערת" ולמדנו את ביאליק שמתאר את "עיר ההריגה" – אבל הִתְכַּוַּנּוּ לפרעות ביהודים בגולה 40 שנה קודם לכן, בשנת 1903, ולא ידענו שבאותו זמן כבר תיכנן הצורר הנאצי את חיסולו של העם היהודי כולו. עקבנו אחרי החדשות מהחזיתות השונות באמצעות מכשירי-הרדיו המעטים שהיו לנו, מהכותרות בעתונים ובמדור מיוחד בעתוני הילדים. במוצאי שבת הצטופפנו ליד הרדיו היחיד שהיה בקיוסק השכונתי, ותוך כדי שתיית גזוז שמענו את הפרשנות השבועית של הפרשן הפופולארי משה מדזיני.

בולי המנדט: קבר רחל, בית לחם; מגדל דוד, ירושלים; מסגד עומאר, ירושלים; טבריה

וינסטון צ'רצ'יל

שמענו בדאגה את החדשות על התקדמות הגרמנים בצפון אפריקה ומי שזכה והיה לו בבית מקלט רדיו הקשיב גם לתחנת ה-BBC בחצות ושמע את נאומיו של צ'רצ'יל, ראש הממשלה הבריטי, המפיח אומץ ועידוד לבריטים הלוחמים נגד גרמניה הנאצית. היו שחיכו לשידור כדי לשמוע את השיר "לילי מרלין" שהושמע בפתיחה. היתה גם תחנת-שידור פולנית, שהאזנו לה מבלי להבין פולנית מכיוון שהשמיעה את הפולונז הצבאי של שופן כפתיחה (לא היו נפוצים עדיין אמצעים אחרים לשמיעת מוזיקה מוקלטת).

הקרב באל עלמיין

בביתנו השכרנו חדר לחיילים פולנים מצבא אנדרס שנשלחו למזרח התיכון להילחם בגרמנים – והימים ימי מלחמתו של מרשל מונטגומרי הבריטי במרשל רומל הגרמני באל-עלמיין. בעזבם את הארץ השאירו החיילים הפולנים שהתגוררו אצלנו בונבוניירה של שוקולדות לילדי המשפחה המארחת... מצרך מבוקש באותו זמן.

מטוסים איטלקים עברו מעל מושבתנו והטילו פצצות על תל אביב ונגרמו אבדות כבדות. הונהגה "האפלה", החלונות כוסו בבדים כהים וגם הודבק על הזגוגיות שתי וערב של נייר דבק חום כדי שלא ייווצרו רסיסים רבים. שיעורים הכנתי לאור עששית נפט כדי שלא יבקע אור חזק שייראה דרך החרכים על ידי מטוסי האוייב ויסמן להם את דרכם. פקחים הסתובבו ברחובות והתריעו לסגור את האור במקום שבקע למרות הכיסויים. השהייה בחוץ בלילות היתה לא נעימה גם בגלל החיילים הבריטים שנהגו להשתכר ולהתנכל לבחורות שעברו ברחוב.

הנרייטה סאלד

באותה תקופה הגיעו אלינו טיפין-טיפין ידיעות על מצוקת היהודים באירופה הכבושה, ובשנת 1943 נסעה הכיתה שלנו אל תחנת הרכבת במושבה הסמוכה רחובות , לקבל את פניהם של "ילדי טהראן" – ילדים יהודיים שהופרדו מהוריהם והגיעו לארץ דרך ברית-המועצות ואיראן. לימים למדתי שהיתה זו הצלה וקליטה בארץ של ילדים ניצולים במפעל "עליית הנוער" שבראשה עמדה האשה הנכבדה והידועה בפעילותה הציונית בארה"ב ובעולם הנרייטה סאלד.

בדרך לבית הספר הבחנתי מדי פעם בכרוזים שהודבקו על קירות הבתים. אלה היו כרוזים נגד "הספר הלבן" הבריטי שנעל את שערי-הארץ בפני יהודים – מאז תחילת 1939 – עוד לפני שפרצה מלחמת העולם, והשערים לא נפתחו חרף המלחמה והשואה. היישוב היהודי הגיב בכעס, במרירות, בהפגנות, בכרוזים ובאלימות: תחילת הטרור האנטי-בריטי של לח"י מ-1940, אח"כ גם האצ"ל מ-1944, ולבסוף בשיתוף ההגנה במסגרת משותפת שנקראה תנועת המרי העברי מ-1945 – זמן קצר אחרי סיום המלחמה.

מצד שני, הבחנו בתנועת התגייסות של גברים ונשים כאחד לבריגדה היהודית שלחמה נגד הגרמנים במסגרת הצבא הבריטי. תושבי מושבתנו היו גאים בבת המושבה, חנה לוין, שהגיעה לדרגה גבוהה בצבא הבריטי. לימים נבחרה להיות גם ראש העיר. בין

בולי הקרן הקיימת שהודבקו על תעודות הסיום מדי שנה היו בולים שהוקדשו לחיילי הבריגדה היהודית וגם בול שתמורתו הוקדשה למשלוח ספרים לחיילינו (הבולים נמצאים על תעודות שברשותי מראשית שנות הארבעים).

במאמר מוצגים בולי קק"ל מכיוון שלא היתה לנו עדיין מדינה והם היו הבולים הלאומיים שלנו באותה תקופה, בזמן שהדואר הרשמי היה בידי הבריטים והשתמשנו בבולי המנדט. אמנם היו עליהם תמונות של קבר רחל ומגדל דוד אבל הבולים עצמם לא היו שלנו. במקום "ארץ ישראל" היה כתוב בהם "פלשתינה (א"י)".

גם השמועות, ולצערנו גם הידיעות הבדוקות בדבר השואה הנוראה של יהדות הגולה קיבלו אצלנו, התלמידים, הדגשת יתר מצמררת על ידי קונטרס שקיבלנו מקק"ל בשם "לא נשכח הגולה" והקפדנו לרכוש ולהדביק בתוכו בולים ובהם איורים של אתרים יהודיים בתפוצות הגולה. הוסבר שהתרומה היא עבור רכישת קרקע לישוב הפליטים. גם אלינו לכתה הצטרפו ילדים רזים וחיוורים שאט אט התקבלו בינינו, אך בשנותי הבוגרות הכיתי על חטא שלא תמיד קיבלנו את פניהם בסבר פנים יפות.

המלחמה נסתיימה בשנת 1945 אולם תלאותיו של הישוב העברי בארץ לא חלפו. באו שנים קשות של מאבק נגד הבריטים, מלחמת שחרור קשה והמאמץ להדוף את פלישתן של שבע מדינות ערב. כל אלה עוד לא היו ידועים לנו כשרקדנו בשמחה לצלילי סיום מלחמת העולם והמנוני התקווה והאומות המנצחות שבישרו על עולם חדש של שלום ואחווה. החזון הזה מצפה עדיין להגשמתו המלאה.

לתגובות ניתן לפנות לניצה בכתובת: anuw@zahav.net.il